

principle of transparency]. *Visnyk Mariupolskoho derzhavnoho universytetu. Ser.: Ekonomika*, no. 8 (2014): 107-112.

Osadcha, N. V. "Systemne uivlennia shchodo rehuliatornoho mytnoho rezhymu v umovakh hlobalizatsii zovnishnyoeconomichnoi diialnosti" [Systemic representation of the regulatory customs regime in the conditions of globalization of foreign economic activity]. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, no. 1 (2009): 134-146.

"The Global Enabling Trade Report 2016" A joint publication of the World Economic Forum and Global Alliance for Trade Facilitation. http://www3.weforum.org/docs/WEF_GETR_2016_report.pdf

"Tovarna struktura zovnishnyoi torhivli Ukrainy u 2016 rotsi" [Commodity structure of Ukraine's foreign trade in 2016]. Oftsiniyi sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy. <http://www.ukrstat.gov.ua>

УДК 339(92+944) (045)

ВИЗНАЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ АДАПТАЦІЇ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

©2018 СЕМЕНЮК І. Ю.

УДК 339(92+944) (045)

Семенюк І. Ю. Визначення ефективності адаптації зовнішньоекономічної діяльності машинобудівних підприємств до умов поглиблення євроінтеграційного процесу України

У статті визначено, що впровадження та реалізація механізму зовнішньоекономічної адаптації машинобудівних підприємств до умов євроінтеграційних процесів вимагає постійного моніторингу процесів здійснення експортно-імпорتنних операцій та адаптаційних заходів з метою виявлення поточних проблем та уникнення ризиків. Встановлено, що одним із інструментів моніторингу виступає система показників, яка дозволяє оцінити ефективність використання механізму зовнішньоекономічної адаптації машинобудівного підприємства завдяки порівнянню значень отриманих показників після проведення адаптаційних змін зі значеннями показників попередніх періодів. Запропоновано визначити ефективність адаптації зовнішньоекономічної діяльності машинобудівних підприємств до умов поглиблення євроінтеграційного процесу України за допомогою: індексу зміни обсягу експорту продукції машинобудівного підприємства до країн ЄС; середньозваженого показника зміни частки європейського ринку, яку охоплює продукція підприємства; показника ефективності експорту продукції машинобудівного підприємства до країн Європейського Союзу; показника індексу зміни обсягів постійних замовлень від європейських партнерів; інтегрального показника ефективності використання адаптаційного потенціалу машинобудівного підприємства в умовах євроінтеграційних процесів.

Ключові слова: адаптація, зовнішньоекономічна діяльність, європейська інтеграція, машинобудування, моніторинг.

Формул: 14. **Бібл.:** 9.

Семенюк Ірина Юріївна – аспірантка кафедри міжнародних економічних відносин, Хмельницький національний університет (вул. Інститутська, 11, Хмельницький, 29016, Україна)

E-mail: iryna.semenyuk87@gmail.com

УДК 339(92+944) (045)

Семенюк І. Ю. Определение эффективности адаптации внешнеэкономической деятельности машиностроительных предприятий в условиях углубления евроинтеграционного процесса Украины

В статье определено, что внедрение и реализация механизма внешнеэкономической адаптации машиностроительных предприятий к условиям евроинтеграционных процессов требует постоянного мониторинга процессов осуществления экспортно-импортных операций и адаптационных мероприятий с целью выявления текущих проблем и избежания рисков. Установлено, что одним из инструментов мониторинга выступает система показателей, позволяющая оценить эффективность использования механизма внешнеэкономической адаптации машиностроительного предприятия благодаря сравнению значений полученных показателей после проведения адаптационных изменений со значениями показателей предыдущих периодов. Предложено определять эффективность адаптации внешнеэкономической деятельности машиностроительных предприятий к условиям углубления евроинтеграционного процесса Украины с помощью: индекса изменения объема экспорта продукции машиностроительного предприятия в страны ЕС; средневзвешенного показателя изменения доли европейского рынка, которую охватывает продукция предприятия; показателя эффективности экспорта продукции машиностроительного предприятия в страны Европейского Союза; показателя индекса изменения объемов постоянных заказов от европейских партнеров; интегрального показателя эффективности использования адаптационного потенциала машиностроительного предприятия в условиях интеграционных процессов.

Ключевые слова: адаптация, внешнеэкономическая деятельность, европейская интеграция, машиностроение, мониторинг.

Формул: 14. **Библ.:** 9.

Семенюк Ирина Юрьевна – аспирантка кафедры международных экономических отношений, Хмельницкий национальный университет (ул. Институтская, 11, Хмельницкий, 29016, Украина)

E-mail: iryna.semenyuk87@gmail.com

UDC 339(92+944) (045)

Semeniuk I. Yu. Determining the Efficiency of Adaptation of Foreign Economic Activity of Machine-Building Enterprises in Conditions of Deepening the European Integration Process of Ukraine

The article determines that introduction and implementation of the mechanism for foreign economic adaptation of machine-building enterprises to the conditions of the European integration processes requires constant monitoring of the processes of export-import operations and the adaptation activities to identify current problems and avoid risks. It has been found that one of the monitoring instruments is the system of indicators, which provides to evaluate the efficiency of use of the mechanism for foreign economic adaptation of a machine-building enterprise by comparing the values of the obtained indicators after accomplishing adaptation changes with the values of the indicators of previous periods. It is suggested to determine efficiency of adaptation of foreign economic activity of machine-building enterprises to conditions of deepening of the European integration process of Ukraine by means of: index of change of volume of exported production of a machine-building enterprise to the EU countries; weighted average of the change in the share of the European market, which is covered by the enterprise's products; indicator of efficiency of exports of production of a machine-building enterprise to the European Union countries; indicator of the index of changes in the volume of permanent orders from European partners; integral indicator of efficiency of use of adaptive potential of a machine-building enterprise in conditions of integration processes.

Keywords: adaptation, foreign economic activity, European integration, machine-building, monitoring.

Formulae: 14. **Bibl.:** 9.

Semeniuk Iryna Yu. – Postgraduate Student of the Department of International Economic Relations, Khmelnytsky National University (11 Instyutskaya Str., Khmelnytskyi, 29016, Ukraine)

E-mail: iryna.semenyuk87@gmail.com

У рамках поглиблення євроінтеграційного процесу України та створення зони вільної торгівлі з країнами ЄС вітчизняні підприємства машинобудівної галузі, які здійснюють зовнішньоекономічну діяльність, потребують впровадження цілого комплексу заходів, спрямованих на адаптацію виробників машинобудівної продукції до нових умов здійснення експортно-імпортних операцій. Такі заходи передбачають формування механізму зовнішньоекономічної адаптації машинобудівних підприємств, ефективність використання якого є основним показником конкурентоспроможності на європейському ринку.

У цілому, проблематика адаптації підприємств завжди перебувала в полі зору вітчизняних науковців, зокрема таких як: В. С. Мазур [1], А. А. Турило [2], Н. Г. Беник [3], М. В. Ковбачук [4], М. А. Мельник [5], Г. М. Черняк [6], Д. О. Сомов [7] та ін. Своєю чергою, значний внесок у дослідження питання теоретико-методологічних аспектів ефективності адаптації підприємств було зроблено А. О. Мельник [8].

Однак, зважаючи на необхідність зміни форм, методів та принципів здійснення експортно-імпортних операцій виробників машинобудівної продукції в умовах інтеграції до європейського економічного простору, особливого значення набуває дослідження саме ефективності адаптації зовнішньоекономічної діяльності машинобудівних підприємств.

Метою статті є визначення основних показників ефективності адаптації зовнішньоекономічної діяльності машинобудівних підприємств за умов поглиблення євроінтеграційного процесу.

Впровадження та реалізація механізму зовнішньоекономічної адаптації машинобудівних підприємств до умов євроінтеграційних процесів вимагає постійного моніторингу процесів здійснення експортно-імпортних операцій та адаптаційних заходів з метою виявлення поточних проблем та уникнення ризиків. Процес моніторингу виступає головним інформаційним інструментом реалізації адаптаційного механізму.

Процес моніторингу дозволяє оцінити ефективність використання механізму зовнішньоекономічної адаптації машинобудівного підприємства до умов євроінтеграції завдяки порівнянню значень отриманих показників після проведення адаптаційних змін зі значеннями показників попередніх періодів.

Так, узагальнюючим показником є індекс зміни обсягу експорту продукції машинобудівного підприємства до країн ЄС:

$$I_e = \frac{Qe_i}{Qe_{i-1}}, \quad (1)$$

де I_e – індекс зміни обсягу експорту продукції машинобудівного підприємства до країн ЄС;

Qe_i – базове значення обсягу експорту продукції машинобудівного підприємства до країн ЄС до впровадження адаптаційного механізму;

Qe_{i-1} – фактичне значення обсягу експорту продукції машинобудівного підприємства до країн ЄС після впровадження адаптаційного механізму.

Для того, щоб даний показник відображав дійсно позитивний результат проведених адаптаційних заходів, він має становити не менше одиниці.

Якщо в рамках адаптаційних заходів було здійснено товарну диверсифікацію експорту продукції машинобудівного підприємства до країн ЄС, показником ефективності використання механізму зовнішньоекономічної адаптації виступає середньозважений показник зміни частки європейського ринку, яку охоплює продукція підприємства:

$$Ip_n = \sum \frac{Qe_i \cdot pn_{i-1}}{pn_i \cdot Qe_{i-1}}, \quad (2)$$

де Ip_n – індекс зміни частки європейського ринку, яку охоплює n -на продукція машинобудівного підприємства внаслідок проведення адаптаційних заходів;

$Qen_{i(i-1)}$ – базове та фактичне значення обсягу експорту n -ної продукції машинобудівного підприємства до країн ЄС до та після впровадження адаптаційного механізму;

$Pe_{i(i-1)}$ – базове та фактичне значення частки європейського ринку n -ної продукції машинобудівного підприємства до країн ЄС у році до та після впровадження адаптаційного механізму.

Нормативне значення середньозваженого показника зміни частки європейського ринку машинобудівного підприємства, що забезпечує ефективність використання адаптаційного механізму, має бути більше одиниці.

Розробка та запровадження механізму зовнішньоекономічної адаптації є досить дорогою вартісним процесом для машинобудівного підприємства. Тому розрахунок ефективності експорту до країн ЄС із урахуванням вкладених коштів у розробку та впровадження адаптаційних заходів визначає доцільність використання самого адаптаційного механізму:

$$E_{експ.1} = \frac{\Pi_{експ.}}{B_{ад.}}, \quad (3)$$

де $E_{експ.1}$ – ефективність експорту продукції машинобудівного підприємства до країн Європейського Союзу;

$\Pi_{експ.}$ – прибуток від експорту продукції машинобудівного підприємства до країн Європейського Союзу;

$B_{ад.}$ – витрати на розробку та впровадження адаптаційного механізму.

При цьому слід враховувати, що показник $B_{ад.}$ розраховується як сума витрат власних коштів машинобудівного підприємства (прибуток, амортизація, резервний фонд) на розробку та впровадження адаптаційного механізму ($B_{ад.1}$) і витрат машинобудівного

підприємства, сформованих за допомогою залучених коштів – кредитів, іноземних інвестицій, субсидій, дотацій, міжнародних грантів ($B_{ад.2}$).

Чим більшим є прибуток від експортної діяльності, особливо в порівнянні з періодом, коли адаптаційні заходи не застосовувались, тим ефективнішим є механізм адаптації зовнішньоекономічної діяльності машинобудівного підприємства.

Якщо підприємство машинобудівної галузі раніше не здійснювало експортну діяльність взагалі та прийняло стратегічне рішення постачати власну продукцію на європейський ринок після проведення відповідних адаптаційних заходів, моніторинг ефективності використання адаптаційного механізму має включати визначення ефективності експорту із урахуванням альтернативного прибутку від реалізації продукції на внутрішньому ринку:

$$E_{експ.2} = \frac{B_{експ.}}{C_{ад.}}, \quad (4)$$

де $E_{експ.2}$ – ефективність експорту продукції машинобудівного підприємства до країн Європейського Союзу;

$B_{експ.}$ – вартість експорту продукції машинобудівного підприємства до країн Європейського Союзу, виражена у внутрішніх цінах;

$C_{ад.}$ – собівартість експортної продукції із урахуванням витрат на розробку та впровадження адаптаційного механізму.

Якщо значення отриманого показника перевищує одиницю, експорт продукції до країн ЄС є більш ефективним для машинобудівного підприємства, ніж реалізація на внутрішньому ринку.

Для більшості вітчизняних машинобудівних підприємств актуальною є проблема встановлення довгострокових відносин з іноземними партнерами. Впровадження механізму адаптації ЗЕД дозволить експортерам машинобудівної продукції її вирішити, про що може свідчити індекс зміни обсягів постійних замовлень від європейських імпортерів:

$$I_{зам.} = \frac{K_{зам.б.}}{K_{зам.ф.}}, \quad (5)$$

де $I_{зам.}$ – індекс зміни обсягів постійних замовлень від європейських партнерів;

$K_{зам.б.}$ – базове значення кількості замовлень від європейських партнерів до впровадження адаптаційного механізму;

$K_{зам.ф.}$ – фактичне значення кількості замовлень від європейських партнерів після впровадження адаптаційного механізму.

Нормативне значення отриманого показника має бути більше одиниці.

Принцип комплексності адаптації зовнішньоекономічної діяльності до євроінтеграційних процесів передбачає, що адаптаційні зміни мають стосуватися

усіх сфер господарської діяльності машинобудівного підприємства. Тому, на нашу думку, підхід до оцінювання ефективності використання механізму повинен бути теж комплексним і враховувати показники, які характеризують середній результат ефективності використання складових адаптаційного потенціалу:

$$EАП = \sqrt{EBП \cdot ETП \cdot EIHP \cdot EFП \cdot EKП \cdot EПП \cdot EOП}, \quad (6)$$

де $EАП$ – інтегральний показник ефективності використання адаптаційного потенціалу машинобудівного підприємства в умовах євроінтеграційних процесів;

$EBП$ – показник ефективності використання виробничого потенціалу;

$ETП$ – показник ефективності використання трудового потенціалу;

$EIHP$ – показник ефективності використання інноваційного потенціалу;

$EFП$ – показник ефективності використання фінансового потенціалу;

EKP – показник ефективності використання конкурентного потенціалу;

$EПП$ – показник ефективності використання інвестиційного потенціалу;

$EOП$ – показник ефективності використання організаційного потенціалу.

Після певного періоду (місяця, року) впровадження механізму адаптації ЗЕД доцільно здійснити порівняльну оцінку базового та фактичного значень інтегрального показника ефективності використання адаптаційного потенціалу. Це дасть змогу визначити, наскільки ефективно використовується сам адаптаційний механізм та які показники позитивно чи негативно впливають на даний процес.

На нашу думку, в умовах інтеграції машинобудівного підприємства до європейського економічного простору серед показників, які визначають ефективність використання складових адаптаційного потенціалу, важливого значення набувають такі показники, як: індекс зміни продуктивності праці персоналу підприємства, яке здійснює експортну діяльність до країн ЄС; індекс зміни частки витрат на впровадження інновацій у загальному обсязі експорту до країн ЄС; індекс зміни матеріаломісткості продукції, яка виготовляється на експорт до європейського ринку.

Персонал машинобудівного підприємства є основним ресурсом результативного запровадження адаптаційних змін у здійсненні зовнішньоекономічної діяльності, зокрема, експортної. Рациональне та ефективне використання даного ресурсу безпосередньо має вплив на збільшення доходу від експортної діяльності та відображається індексом зміни продуктивності праці персоналу:

$$I_{np.} = \frac{Pr.б.}{Pr.ф.}, \quad (7)$$

де $I_{np.}$ – індекс зміни продуктивності праці персоналу підприємства, яке здійснює експортну діяльність до країн ЄС;

$Pr.б.$ – базовий показник продуктивності праці персоналу підприємства, яке здійснює експортну діяльність до країн ЄС до впровадження адаптаційного механізму;

$Pr.ф.$ – фактичний показник продуктивності праці персоналу підприємства, яке здійснює експортну діяльність до країн ЄС після впровадження адаптаційного механізму.

При цьому базовий і фактичний показники продуктивності праці персоналу підприємства, яке здійснює експортну діяльність до країн ЄС, можна визначити як співвідношення між прибутком від експорту та середньообліковою чисельністю працівників машинобудівного підприємства:

$$Pr_e = \frac{P_{експ.}}{Ч_{перс.}}, \quad (8)$$

де Pr_e – продуктивність праці персоналу машинобудівного підприємства, яке здійснює експортну діяльність до країн ЄС;

$P_{експ.}$ – прибуток від експорту продукції машинобудівного підприємства до країн ЄС;

$Ч_{перс.}$ – середньооблікова чисельність персоналу машинобудівного підприємства, яке здійснює експортну діяльність до країн ЄС.

Варто зазначити, що фактичний показник продуктивності праці персоналу підприємства, яке здійснює експортну діяльність до країн ЄС, перевищуватиме значення базового показника лише при використанні активної моделі адаптації зовнішньоекономічної діяльності.

Також активна модель адаптації ЗЕД машинобудівного підприємства передбачає, що працівники зацікавлені у впровадженні адаптаційних змін та беруть безпосередньо участь у даному процесі. Моніторинг дає змогу визначити, наскільки даний принцип виконується під час реалізації адаптаційного механізму. Тому, на нашу думку, керівництву підприємства важливо враховувати коефіцієнт лояльності працівників до впровадження адаптаційних змін у процесі використання механізму:

$$K_{лн} = \frac{P_{ад.}}{P_n}, \quad (9)$$

де $K_{лн}$ – коефіцієнт лояльності працівників до впровадження адаптаційних змін у процесі використання механізму адаптації ЗЕД;

$P_{ад.}$ – чисельність персоналу, яка активно бере участь у реалізації механізму адаптації ЗЕД машинобудівного підприємства;

P_n – чисельність персоналу, яка пасивно або взагалі не бере участь у реалізації механізму адаптації ЗЕД машинобудівного підприємства.

Якщо $K_{лн} < 1$, то це є сигналом для керівництва підприємства, що система управління персоналом не адаптована належним чином для більш ефективного впровадження механізму адаптації зовнішньоекономічної діяльності в умовах євроінтеграційних процесів.

Інноваційний підхід до впровадження адаптаційного механізму в умовах активного освоєння європейського ринку та зміцнення позицій на внутрішньому ринку за умов зростання рівня конкуренції з боку іноземних виробників машинобудівної продукції вимагає від підприємств вітчизняного машинобудівного комплексу максимального реінвестування прибутку в нові технології та обладнання в процесі виробництва експортної продукції. Індекс зміни частки витрат на впровадження інновацій у загальному обсязі експорту відображає результативність проведених адаптаційних заходів у даному напрямку:

$$I_{ін.} = \frac{Ч_{ін.в.б.}}{Ч_{ін.в.ф.}}, \quad (10)$$

де $I_{ін.}$ – індекс зміни частки витрат на впровадження інновацій у загальному обсязі експорту машинобудівного підприємства до країн ЄС;

$Ч_{ін.в.б.}$ – базовий показник частки витрат на впровадження інновацій у загальному обсязі експорту машинобудівного підприємства до країн ЄС до впровадження адаптаційного механізму;

$Ч_{ін.в.ф.}$ – фактичний показник частки витрат на впровадження інновацій у загальному обсязі експорту машинобудівного підприємства до країн ЄС після впровадження адаптаційного механізму.

Базовий та фактичний показники частки витрат на впровадження інновацій у загальному обсязі експорту машинобудівного підприємства до країн ЄС розраховуються на основі співвідношення між витратами на впровадження інновацій та загальним обсягом експорту продукції:

$$Ч_{ін.в.} = \frac{B_{ін.}}{Q_e}, \quad (11)$$

де $Ч_{ін.в.}$ – частка витрат машинобудівного підприємства на впровадження інновацій у загальному обсязі експорту до країн ЄС;

$B_{ін.}$ – витрати на впровадження інновацій у процес виробництва машинобудівної продукції, яка експортується до країн ЄС;

Q_e – загальний обсяг продукції машинобудівного підприємства до країн ЄС.

Своєю чергою, індекс зміни матеріаломісткості продукції, яка виготовляється на експорт до європейського ринку, також може свідчити про ефективність використання адаптаційного механізму. Адаже однією з головних передумов збільшення обсягу експорту про-

дукції машинобудівного підприємства є зменшення її собівартості, що можливо досягти в разі зменшення використання матеріальних ресурсів, необхідних для виробництва. Показник індексу зміни матеріаломісткості машинобудівної продукції, яка виготовляється на експорт до ЄС, розраховується таким чином:

$$I_{mn} = \frac{Mn(e).б}{Mn(e).ф}, \quad (12)$$

де I_{mn} – індекс зміни матеріаломісткості продукції, яка виготовляється на експорт до європейського ринку;

$Mn(e).б$ – базовий показник матеріаломісткості продукції машинобудівного підприємства, яка виготовляється на експорт до ЄС до впровадження адаптаційного механізму;

$Mn(e).ф$ – фактичний показник матеріаломісткості продукції машинобудівного підприємства, яка виготовляється на експорт до ЄС після впровадження адаптаційного механізму.

Для визначення базового та фактичного показників матеріаломісткості продукції машинобудівного підприємства, яка виготовляється на експорт до ЄС, можна використати показники вартості матеріальних витрат на одиницю виготовленої експортної продукції та загального обсягу виготовленої експортної продукції:

$$Mn(e) = \frac{B_{mv}(e)}{Q_{в}(e)}, \quad (13)$$

де $Mn(e)$ – матеріаломісткість продукції машинобудівного підприємства, яка виготовляється на експорт до ЄС;

$B_{mv}(e)$ – вартість матеріальних витрат на одиницю виготовленої продукції, яка експортується до країн ЄС;

$Q_{в}(e)$ – загальний обсяг виготовленої продукції для експорту до країн ЄС.

Формування та впровадження механізму зовнішньоекономічної адаптації машинобудівного підприємства до умов євроінтеграційних процесів неможливе без дотримання принципу стратегічної орієнтованості. Тому, на нашу думку, при визначенні інтегрального показника ефективності використання адаптаційного потенціалу важливим також є врахування показника ефективності використання стратегічного потенціалу.

Стратегічний потенціал відображає здатність машинобудівного підприємства використовувати власні можливості настільки ефективно, щоб досягнути довгострокових стратегічних цілей розвитку зовнішньоекономічної діяльності в умовах євроінтеграційних процесів та формується на основі:

- ✦ *стратегічних позицій машинобудівного підприємства на внутрішньому та європейському ринках*, які включають імідж, репутацію, рівень корпоративної культури та соціальної відповідальності;

- ✦ *управлінської компетентності*, що полягає у здатності менеджерів вищої та середньої ланки до формування, прийняття та реалізації стратегічних рішень у межах розробки та використання адаптаційного механізму. Застосування управлінських компетенцій вимагає наявності відповідних знань, навиків та досвіду;
- ✦ *здатності підприємства до забезпечення виробничо-технологічної ефективності*, що досягається шляхом раціонального використання ресурсів підприємства, а також виконання управлінським персоналом функцій планування, координації та контролю;
- ✦ *організаційної гнучкості*, яка визначається здатністю машинобудівного підприємства змінювати власну організаційну структуру у відповідності до вимог застосування адаптаційного механізму [9].

Таким чином, формула визначення інтегрального показника ефективності використання адаптаційного потенціалу машинобудівного підприємства в умовах євроінтеграційних процесів матиме такий вигляд:

$$EAP = \sqrt{\frac{EVP \cdot ETP \cdot EINP \cdot EFP \cdot EKP \times}{\times EIP \cdot EOP \cdot ESP}}, \quad (14)$$

де ESP – показник ефективності використання стратегічного потенціалу машинобудівного підприємства.

ВИСНОВКИ

Аналіз та оцінка ефективності адаптації зовнішньоекономічної діяльності машинобудівних підприємств до умов поглиблення євроінтеграційного процесу України передбачає існування цілої системи показників, яка є одним із інструментів моніторингу процесів здійснення експортно-імпорتنних операцій та адаптаційних заходів з метою виявлення поточних проблем та уникнення ризиків. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Мазур В. С.** Шляхи адаптації сучасних підприємств до роботи на міжнародних ринках // Матеріали XI Загальноінститутської науково-практичної конференції НННІЕМ ТНЕУ «Розвиток України в умовах глобалізації: економічні, правові, гуманітарні, соціальні та екологічні аспекти» (м. Нововолинськ, 14–15 травня 2016 р.). Нововолинськ, 2016. С. 40–55.
2. **Турило А. А.** Теоретико-методичні підходи до оцінювання і класифікації процесу адаптації. *Наука й економіка*. 2014. № 3. С. 199–206.
3. **Беник Н. Г.** Концептуальна модель механізму адаптації судноремонтних підприємств до змін зовнішнього середовища. *Водний транспорт*. 2015. Вип. 1. С. 62–70.
4. **Ковбатьок М. В., Беник Н. Г.** Вплив факторів зовнішнього і внутрішнього середовища на процес функціонування та адаптації підприємств. *Водний транспорт*. 2016. Вип. 2. С. 101–108.
5. **Мельник М. А.** Адаптація підприємства як засіб забезпечення його економічної безпеки. *Вісник Східноукраїн-*

ського національного університету імені Володимира Даля. 2016. № 6. С. 87–90.

6. Черняк Г. М. Адаптація до умов зовнішнього середовища як інструмент забезпечення економічної безпеки підприємства. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Сер. : Економічні науки.* 2014. Вип. 7 (4). С. 9–11.

7. Сомов Д. О. Організаційно-управлінський механізм процесу адаптації підприємства. *Науковий вісник Ужгородського університету. Сер. : Економіка.* 2016. Вип. 1 (1). С. 279–285.

8. Мельник А. О. Теоретико-методологічні аспекти ефективності адаптації вітчизняних підприємств. *Науковий вісник Полісся.* 2016. Вип. 3. С. 271–276.

9. Отенко І. П., Даневич О. С. Ключові елементи стратегічного потенціалу підприємства. *Бізнес Інформ.* 2014. № 9. С. 302–307.

Науковий керівник – Нижник В. М., доктор економічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної роботи Хмельницького національного університету

REFERENCES

Benyk, N. H. "Kontseptualna model mekhanizmu adaptatsii sudnoremontnykh pidpriemstv do zmin zovnishnyoho seredovyshcha" [Conceptual model of the mechanism of adaptation of ship repair enterprises to changes in the environment]. *Vodnyi transport*, no. 1 (2015): 62-70.

Cherniak, H. M. "Adaptatsiia do umov zovnishnyoho seredovyshcha yak instrument zabezpechennia ekonomichnoi bezpeky pidpriemstva" [Adaptation to environmental conditions as an instrument of economic security of the enterprise]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu. Serii : Ekonomichni nauky*, no. 7 (4) (2014): 9-11.

Kovbatiuk, M. V., and Benyk, N. H. "Vplyv faktoriv zovnishnyoho i vnutrishnyoho seredovyshcha na protses funktsionuvannia ta adaptatsii pidpriemstv" [Influence of factors of external and internal environment on the process of functioning and adaptation of enterprises]. *Vodnyi transport*, no. 2 (2016): 101-108.

Mazur, V. S. "Shliakhy adaptatsii suchasnykh pidpriemstv do roboty na mizhnarodnykh rynkakh" [Ways of adaptation of modern enterprises to work in international markets]. *Rozvytok Ukrainy v umovakh hlobalizatsii: ekonomichni, pravovi, humanitarni, sotsialni ta ekolohichni aspekty.* Novovolynsk, 2016. 40-55.

Melnik, M. A. "Adaptatsiia pidpriemstva yak zasib zabezpechennia yoho ekonomichnoi bezpeky" [Adaptation of the enterprise as a means of ensuring its economic security]. *Visnyk Skhidnoukrainskoho natsionalnoho universytetu imeni Volodymyra Dalia*, no. 6 (2016): 87-90.

Melnyk, A. O. "Teoretyko-metodolohichni aspekty efektyvnosti adaptatsii vitchyznianskykh pidpriemstv" [Theoretical and methodological aspects of the efficiency of adaptation of domestic enterprises]. *Naukovyi visnyk Polissia*, no. 3 (2016): 271-276.

Otenko, I. P., and Danevych, O. S. "Kliuchovi elementy stratehichnoho potentsialu pidpriemstva" [Key elements of the strategic potential of the enterprise]. *Biznes Inform*, no. 9 (2014): 302-307.

Somov, D. O. "Orhanizatsiino-upravlinskyi mekhanizm protsesu adaptatsii pidpriemstva" [Organizational and managerial mechanism of the process of adaptation of the enterprise]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii : Ekonomika*, no. 1 (1) (2016): 279-285.

Turylo, A. A. "Teoretyko-metodychni pidkhody do otsiniuvannia i klasyfikatsii protsesu adaptatsii" [Theoretical and methodical approaches to the evaluation and classification of the adaptation process]. *Nauka i ekonomika*, no. 3 (2014): 199-206.